Yıl/Year:2026, Cilt/Volume:5, Sayı/Issue:1

ŞENÖDEYİCİ, Özer (2025). Örneklerle Klasik Türk Edebiyatında Edebî Sanatlar. İstanbul: Kesit Yayınları, 198 s.

Büşra İPEK
ORCID: 0009-0008-6006-714X

DOI: 10.5281/zenodo.21006146

Klasik Türk şiirinin yapısını oluşturan söz sanatlarının hem biçimsel hem de anlamsal olarak ele alıp pek çok bilgiyi öğreterek uygulamaya döken *Örneklerle Klasik Türk Edebiyatında Edebî Sanatlar* adlı eser, Özer Şenödeyici tarafından kaleme alınıp 2025 yılı Mart ayında Kesit Yayınları tarafından okurlarla buluşmuştur. 16,5x23,5 cm boyutlarında olan eser, toplam 198 sayfadan oluşmaktadır. Eserin kapak görseli mor renkli olarak tasarlanmıştır. Kapağın üstünde başlık alt alta üç satır olarak yazılmıştır. Kapağın sağ alt tarafına dört tarafa açılmış hilal şeklinde bir süsleme eklenmiştir. Rûmî motiflerinde kıvrak, yumuşak geçişlere benzemektedir. 198 sayfa olan kitap ön söz, edebî sanatlar ve gazel şerhleri bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın arka kapağında, eski şiirin söz ve anlam sanatları hakkında bilgi veren ve klasik şiirin sanatlarını örneklerle öğretmeyi amaçlayan bir kaynak olduğu yazmaktadır.

Kitap kapağı açılınca ilk olarak kitap adı ve yazar adı görülmektedir. Kitabın ikinci sayfasında basım bilgileri, beşinci sayfasında içindekiler kısmı, yedinci sayfasında yazarın kitap hakkındaki ön sözü yer almaktadır. Ön sözde, yazar, klasik Türk edebiyatında bulunan metinleri günümüz okuyucusuna kolay ve daha anlaşılır biçimde öğretmek amacıyla kitabı hazırladığını belirtmiştir. Edebî sanatları tanım, açıklama ve örneklerle anlamayı kolaylaştırmayı hedeflediğini söylemiştir. Bitirirken, klasik şiir gelen eğini öğrenmek isteyenlere bu kitabın faydalı olmasını dilemiştir.

Kitabın bölümlerine gelindiğinde kitap, iki ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ana yapısını oluşturan ilk bölümde "Edebî Sanatlar" (s. 11-130) başlığı altında "Mecazla İlgili Sanatlar", "Anlamla İlgili Sanatlar" ve "Lafızla İlgili Sanatlar" olarak üç başlık vardır. "Mecazla İlgili Sanatlar" başlığında mecâz-ı mürsel, teşbih (benzetme), teşbih-i beliğ,

Yazar: Büşra İPEK
Ünvan: Yüksek Lisans Öğrencisi
Kurum: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD.
E-mail: ipekbusra42@gmail.com

Başvuru Tarihi/Received: 07.01.2026
Kabul Tarihi/Accepted: 06.06.2026

istiare, teşhis, intak, leff ü neşr, irsal-i mesel, kinaye ve tariz olmak üzere on edebî sanat ele alınmıştır. "Anlamla İlgili Sanatlar" başlığında tezat, tevriye, istihdam, iham, iham-ı tenasüp, iham-ı tezat, tevcih, irhây-ı inan, tekellüm-i sâmit, istidrak, müzavece gibi sanatlar incelenmiştir. Burada yer alan yirmi dokuz sanatı anlatmak bu yazının sınırlarını aşacağı için, yazarın yaklaşımını görmek için birkaç sanatı nasıl açıkladığını örneklendirmekle yetineceğiz:

İrhây-ı İnân: "Dizgini bırakma, işe devam etme." Bir düşünceyi dile getiren yargıdan önce veya sonra onu daha da güçlendirecek farazi bir yargıya yer vermektedir. Bu sanat, genellikle "tutalım, farz edelim" gibi fillerle yapılır.

Tekellüm-i Sâmit: "Suskun olanın konuşması" anlamına gelen tekellüm-i sâmit, şairin öldükten sonra konuşarak duygu ve düşüncelerini dile getirmesidir.

İstitrad: "Kovmak, uzaklaştırmak, sürmek" anlamına gelen "tard" kökünden türemiş bir terimdir. Asıl konunun dışında yeri gelmişken söylenen söz, ara söz anlamına gelir.

İstidrak: "Nail olmak, ulaşmak" anlamına gelen övüyormuş gibi görünüp yerme ya da tam tersine yeriyormuş gibi görünüp övme sanatıdır.

Müzavece: "Evlenme, nikâhlanma" anlamına gelen kavram Türk cümle yapısına göre şartlı birleşik cümleye karşılık gelir. Yan cümle şart, ana yargının bulunduğu cümle ise ceza ismini alır. Bu bölüm, klasik şiirin estetik örgüsünü anlamak açısından oldukça önemli bir bölümdür.

"Lafızla İlgili Sanatlar" başlığında ise ses tekrarına ve benzeşmesine dayalı sanatlardan iştikak, cinas, aks, iade ve reddü'l-acz'ale's-sadr şeklinde beş sanat açıklanmıştır.

Klasik Türk edebiyatı, estetik yapısını büyük ölçüde edebî sanatlar üzerine kurmuş, anlamı derinleştiren, kelime ve hayal oyunlarını merkeze alan bir edebiyat geleneğidir. Bu geleneği doğru anlayabilmek, hem klasik şiirin iç örgüsünü çözmek hem de dönemin zihniyet ve sanat anlayışını kavramak açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Yazar, anlaşılabilirlik amacıyla sade ve akıcı bir dil kullanmayı tercih etmiş ve günümüz Türkçesinden uzaklaşmadan abartılı olamayacak şekilde bir üslup kullanmıştır. Eserini edebî sanatlarla sınırlandırmayarak okuyucular için günümüz Türkçesiyle beyitlerin açıklamasını da yapmıştır. Her beytin açıklamasından önce edebî sanatların tanımları verilmiştir. Sonra beyitlerde yer alan kelimelerin anlamları ve beytin şerhi ile edebî sanatların hangi kelimelerle yapıldığı açıklanmıştır. Yazar hem akademik bir birikimi hem de sade bir anlatımı bir araya getirerek okuru klasik Türk edebiyatı evreninin içinde gezdirmektedir. Eserde klasik Türk edebiyatındaki edebî sanatlar yalnızca teorik olarak aktarılmaz; şiir örnekleriyle açıklanarak okuyucuya geniş bir kavrayış alanı sunulur.

İkinci bölümde "Gazel Şerhleri" (s. 131-193) başlığı altında klâsik şiirde yer alan Necâti Bey, Bâkî, Fuzûlî, Emrî, Şeyhülislâm Yahyâ, Nef'i, Nâilî ve Şeyh Gâlib adlı şairlerin şiirleri konu edilmiştir. Yazar, gazel şerhleri konusunu ele alırken, okuyucularına edebî sanatların, vezinlerin ve şerhlerin inceliklerini kavratmayı istemiştir. Eserde ele alınan şairlere dair kısa bilgiler şu şekildedir:

Necâtî Bey (ö.1509) (s.133-139), Fatih Sultan Mehmet zamanında doğmuştur. "Döne döne" redifli şiiri Ahmet Paşa tarafından çok beğenilip bunun üzerine İstanbul'a davet edilmiştir. Şiirlerinde yalın ve akıcı dil kullanır. Orijinal hayalleri, dili ustaca kullanması ve eserlerinde yerel unsurlara yer vermesi edebî kişiliğini ön plana çıkaran faktördür. *Divan*, *Gül ü Hüsrev*, *Leylâ ü Mecnûn* gibi eserleri vardır. "Döne döne" redifli fâilâtün feilâtün feilâtün feilün vezninden oluşan şiiri eserde örnek olarak yer almıştır.

Bâkî (1526-1600) (s. 139-156), İstanbul'da doğmuştur. Kanûnî Sultan Süleyman'a yazdığı kaside ile şöhreti

yakalar fakat Kanûnî'nin vefatıyla bulunduğu mertebeyi kaybeder. Sırasıyla müderris, kadı ve Anadolu kazaskeri olur. Çok istediği Şeyhülislâmlığa erişemeden vefat eder. *Divan*, *Kırk Hadis Tercümesi*, *Fezâ'il-Mekke* gibi eserleri vardır. Eserde, "gezer" redifli mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâilün vezninden oluşan şiiri ile "benzer" redifli mefâ'ilün mefâ'îlün fe'ûlün vezinli şiiri örnek verilmiştir.

Fuzûlî (1483-1556) (s.156-168), *Leylâ ü Mecnûn* mesnevisi ile tanınır. Aşk, ıstırap ve tasavvuf konuları ile yakınmalar dile getirmiştir. Osmanlı ve Anadolu'da yazdığı eserleri ile sevilmiştir. *Türkçe Divan*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Rind ü Zâhid*, *Arapça Divan* gibi eserleri vardır.

Şeyhülislâm Yahyâ (1561-1644) (s.168-172), İstanbul doğumludur. Müderrislik, kadılık, kazaskerlik ve şeyhülislâmlık yaptığı gibi şairliği ile de şöhret bulmuştur. Şiirlerini rint-meşrep bir âşık edasıyla yazmıştır. *Divan*, *Ferâ'iz Manzumesi Şerhi*, *Kasîde-i Bürde Tahmisi*, *Nigâristân Tercümesi*, *Fetâvâ-yı Yahyâ* gibi eserleri bulunmaktadır.

Emrî (ö.1575) (s.172-176), Edirne doğumlu şairin hayatı Edirne ve İstanbul'da geçmiştir. İnzivaya düşkün olan şair muammalarıyla meşhur olup yazdığı eserlerde de renkli hayalleri dikkat çeker. Harf oyunlarını çok kullandığı için eleştiriler almıştır. Tarih düşürmede de marifetlidir. *Divan*'ı ve muamma derlemesi vardır. Eserde "eylersin" redifli fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fâ'lün vezinli şiirinin incelemesi yapılmıştır.

Devamında Nef'î'nin "bela", Nâ'ilî'nin "peydâ", Şeyh Gâlib'in "gönül", "düştü" redifli şiirlerinin Osmanlıca metni verilmiştir. Yazar, vezni ve şerhlerin açıklamasını okurlara bırakmıştır.

Eserde, ilk olarak şairin şiirinin Osmanlıca metni verilmiştir. Ardından şairin hayatı hakkında kısa bilgi verilmiş, sonra şiirin beyti üzerinden vezni bulunmuştur. Sırayla beyitlerin Osmanlıca metni müstakil olarak verilmiştir. Sonra Osmanlıca Türkçesi yazılıp şiir tahlilleri beyit beyit yapılmıştır. Anlamı bilinmeyen kelimelerin anlamları tek tek verilip beytin tahlili yapılmıştır. Bazı şairlerin şiirleri okuyucuların kendini geliştirmesi için beyitler yarım bırakılıp okuyucunun kendi öğrendikleri ile tamamlaması istenmiştir. Eserin son kısmında kaynaklara yer verilmiştir (s.195-197). En son sayfada okuyucular için notlar bölümü ayrılarak kendi notlarını, öğrendiklerini yazmaları hususunda sayfalar eklenmiştir.

Sonuç olarak Özer Şenödeyici'nin *Örneklerle Klasik Türk Edebiyatında Edebî Sanatlar* adlı kitabı klasik Türk edebiyatındaki edebî sanatlar üzerine çalışma yapmak isteyenler için açıklayıcı ve zengin bir kaynaktır. Yazarın disiplinli çalışması okuyucuların klasik edebiyatın edebî sanatlarını, vezinlerini, beyit tahlilini daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Yazarın ele aldığı örnekler anlaşılabilirlik açısından özenle seçilip farklı dönemlere ait şairlerden örneklerle eser zenginleştirilmiştir. Lisans ve lisansüstü öğrenciler ve okuyucular için birçok şairlerin şiirlerinden örneklerle ufuk açıcı düzeyde ve eski dildeki kelimelerin eş anlamlarını da aktararak okurun kelime dağarcığını genişletmesine katkıda bulunması ile kapsamlı ve geliştirici bir çalışma olduğu söylenebilir.